

ჯულიეტა რუხაძე – ცხოვრება და მოღვაწეობა

ჯულიეტა რუხაძე მეცნიერთა იმ თაობას ეკუთვნის, რომელმაც უდიდესი როლი შეასრულა, საბჭოთა პერიოდში ეთნოგრაფიად წოდებული, ეთნოლოგიის დამკვიდრება-განვითარებაში საქართველოში. იგი ათწლეულების მანძილზე თავდაუზოგავად ემსახურებოდა მეცნიერების დარგს, რომელსაც ტრადიციული კულტურის შესწავლასა და გადარჩენაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. „როდესაც ვლაპარაკობთ ქალაქისა და სოფლის კოლორიტის შენარჩუნებაზე პრაქტიკულად ის უნდა ვაკეთოთ, რომ არ დავკარგოთ წინაპართა დანატოვარი განძი, რომელიც ერის კულტურის საფუძველია“ (რუხაძე 1980, 3), წერდა იგი და აღნიშნავდა: „ეთნოგრაფები უფროთხილდებიან დანატოვარ უმცირეს რელიქვიას, მის ყოველ კვალს უვლიან და თავს ევლებიან. ამასთანავე კულტურის მონაპოვართა შესწავლისა და პოპულარიზაციის საქმეს სისტემატურ ხასიათს აძლევენ“ (რუხაძე 1980, 3). და მართლაც, ჯულიეტა რუხაძე, მთელი თავისი სიცოცხლის მანძილზე, უვლიდა და თავს ევლებოდა წინაპართა დანატოვარს, რაზედაც მისი მრავალმხრივი მოღვაწეობა მეტყველებს.

ჯულიეტა რუხაძე დაიბადა 1921 წლის 9 ივლისს. ქალაქ ფოთში მედიცინის მუშაკის ოჯახში, დედა ნატალია - მეგრელიშვილი და მამა - აკაკი რუხაძე ფოთის გამორჩეული მოქალაქეები, სულით და ხორციტ ინტელიგენტები იყვნენ. სიყვარული სამედიცინო საქმიანობისადმი ჯულიეტას ბავშვობიდანვე დაჰყვა, მაგრამ მაინც ჰუმანიტარულმა მიდრეკილებამ დასძლია და თბილისის მე-9 შრომის სკოლის წარჩინებით დამთავრების შემდეგ უნივერსიტეტში 1942 წელს ჩააბარა. უნივერსიტეტში კი თავიდანვე ეთნოგრაფიამ გაიტაცა. ეს ინტერესი მას გიორგი ჩიტაიამ პირველ კურსზევე გაუღვიძა - „რა საუცხოოდ გადახსნა ბატონმა გიორგიმ ჩვენს თვალწინ აქამდე ჩვენთვის უცნობი კარი ხალხის ყოფისა,

როგორი სიფაქიზით შეგვიძლვა იმ სამყაროში, რომელშიც ვცხოვრობდით და მისი არაფერი გვესმოდა“ (რუხაძე 1993, 5), დანერს ჯულიეტა წლების შემდეგ.

უნივერსიტეტის დამთავრებისთანავე, ჯულიეტა მეუღლესთან - ავთანდილ ბენდუქიძესთან ერთად, რომელიც მისი თანაკლასელი იყო, მიდის ასპინძის რაიონში, სოფელ ერკოტაში. ავთანდილი აქ სკოლის დირექტორად არის დანიშნული. ჯულიეტა ასწავლის ისტორიას, გერმანულს და ქიმიასაც კი, რომლისთვისაც განსაკუთრებით ემზადება. პედაგოგიური მოღვაწეობა ახალგაზრდა ცოლ-ქმარს საკმაოდ მძიმე პირობებში უხდება - „რა სადილი, რის სადილი, ხან გვაქვს და ხან არა, ხშირად მხოლოდ პურსა და ვაშლს ვჭამთ...“ (რუხაძე 2017, 18). ასეთ პირობებშიც კი ჯულიეტას არ განელებია ეთნოგრაფიის ინტერესი, რომელიც მეუღლესაც გადასდო: „მე ძალიან მინდა დარბაზულ ოთახში შესვლა ... ბევრი რამ მსმენია ლექციაზე ასეთ სახლზე და ახლა სულმოუთმენლად ველოდები იქ შესვლას. მე და ავთანდილი შევედით, ვხედავ მოგვირგვინებულ დარბაზს და ოთხივე კუთხეში ჩადგმულ სვეტებს“ (რუხაძე 2017, 12). შემდეგ კი მოდის დარბაზული სახლის დეტალური აღწერილობა და აქ უკვე იგრძნობა, რომ ჯულიეტა მონოდებით ეთნოგრაფია, იგი უკვე ფლობს მთხრობელთან მუშაობის ხელოვნებას.

1945 წელს ჯულიეტა, მეუღლესთან ერთად, თბილისში ბრუნდება, მუშაობას იწყებს ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტში, ამ დროს მას უკვე ჰყავს ქალიშვილი. ინსტიტუტი მისი მეორე სახლია - „მთელი ჩემი ცხოვრება ივ. ჯავახიშვილის სახ. ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტში გავატარე. 25 წლისამ დავინწყე მუშაობა და 85 წლისამ დავტოვე ეს ინსტიტუტი. ამიტომ ჩემთვის ერთნაირად ძვირფასი და სანუკვარი ყველა მისი ადგილსამყოფელი ლერმონტოვის (ენიმკი), ძერჟინსკის თუ მელიქიშვილის ქუჩაზე. მშობლიურია ყველა მისი კუთხე-კუნჭული, კედლები და სამუშაო ოთახები, სადაც 60 წლის მანძილზე მრავალი მოვლენის მონმე გავხდი და დაუვინყარი

ყველა ის პიროვნება, რომელთანაც მუშაობის ათეული წლები მაკავშირებს“ (რუხაძე 2008, 21). ინსტიტუტში მისი მუშაობა მოიცავს სამეცნიერო კარიერის ყველა ეტაპს - უმცროსი მეცნიერი თანამშრომლიდან განყოფილების ხელმძღვანელამდე. იმთავითვე იგი ხალხური დღესასწაულებით დაინტერესდა და ქართლის ცნობილ ექსპედიციაში (1947-1949 წწ.) სწორედ ამ საკითხზე აგროვებს მასალას. ეს საკითხი, უფრო სწორად, ერთ-ერთი ხალხური დღესასწაული, ბერიკაობა - ყეენობა, ჯულიეტას პირველი დისერტაციის თემა ხდება, რომელიც მან 1955 წელს დაიცვა. შემდეგ, 1966 წელს ნაშრომი, იუნესკოს ეგიდით, გამოიცა სამეცნიერო-პოპულარული წიგნის სახით, ქართულ, რუსულ და ინგლისურ ენებზე, სახელწოდებით - **ქართული ხალხური დღესასწაული**, შესანიშნავად დასურათხატებული ზურაბ ფორჩხიძის მიერ. ყდა კი, ასევე შესანიშნავად გააფორმა გოგი ოჩიაურმა. წიგნი წარდგენილ იქნა ჩილეში წიგნის საერთაშორისო ფესტივალზე და მას პირველი პრემია მიენიჭა. ხოლო სამეცნიერო მონოგრაფიის სახით იგი მხოლოდ 1999 წელს გამოიცა, 2001 წელს კი დაჯილდოვდა აკადემიკოს სიმონ ჯანაშიას პრემიით. თავს უფლებას არ მივცემ შევაფასო ეს ნაშრომი, რადგან ახალს ვერაფერს ვიტყვი. მოვიყვან მხოლოდ ქართული სულიერი კულტურის შესანიშნავი მკვლევრის ირაკლი სურგულაძის სიტყვებს: „ამ წიგნისთვის განეულია უზარმაზარი შრომა. შესრულებულია უდიდესი საველე და კაბინეტური სამუშაო, რომელიც 1946 წელს დაიწყო და დღესაც გრძელდება. ამიტომ შეძლო ქალბატონმა ჯულიეტამ ამ ჭეშმარიტად ამოუწურავი პრობლემის კონკრეტულ ისტორიულ და სოციალურ ჩარჩოებში მოქცევა და მისი კულტურულ-ისტორიული შეფასება. სწორედ ასეთი მიდგომა გახდა საწინდარი იმისა, რომ საზოგადოებამ მშვენიერი ნაშრომი მიიღო“ (რუხაძე 2007, 14), რომელიც „...სრულიად სამართლიანად შეიძლება ჩაითვალოს მეცნიერების ამ უბანზე წარმოთქმულ საბოლოო სიტყვად. მასში თავმოყრილია ყველაფერი, რაც ამ მხრივ გაკეთებულა მეცნიერების ამ უბანში, მკვეთრად არის წარმოჩენილი ავტორის პირადი მიღწევები და ამასთანავე, ყოველივე ეს წარ-

მოადგენს მშვენიერ სტიმულსა და პირობას [...] ახალი კვლევების გაშლისთვის” (რუხაძე 2007, 14).

თავად ჯულიეტა კი წერს: „სწორედ ახლა ნახევარ საუკუნეს და უფრო მეტს გადაცილებულმა, შევძელი ახლებურად დამენახა ბევრი რამ, რაც მანამდე მითქვამს და არც მითქვამს ან ვერ ვთქვი. ამჟამად ეს არის კომპენსაცია იმისა, რაც ახალგაზრდობის წლებში უთქმელი დარჩა [...]. რჩება კიდევ ზოგიერთი საკითხი, რომელიც ხელახლა შესასწავლი და გასააზრებელია, ხოლო დროთა ვითარებაში ზოგი რამ, ალბათ, ახლებურადაც განიხილება. ეს არის მეცნიერული პროგრესი“ (რუხაძე 2007, 11). ეს სიტყვები ქალბატონ ჯულიეტას ერთ-ერთი საუკეთესო თვისების მოკრძალებულობისა და თავდამბლობის უტყუარი მონმობაა.

საკანდიდატო დისერტაციის დაცვის შემდეგ, გიორგი ჩიტაიას წინადადებით, ჯულიეტა ხალხურ სამინათმოქმედო კულტურაზე იწყებს მუშაობას. მისი კვლევის არეალი დასავლეთ საქართველოა. კვლევის შედეგები ქვეყნდება 1976 წელს მონოგრაფიაში - **ხალხური აგრიკულტურა დასავლეთ საქართველოში**, შემდეგ კი ამ მონოგრაფიის საფუძველზე 1986 წელს მიენიჭა ჯულიეტა რუხაძეს ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხი. ნაშრომი კომპლექსური კვლევის საუკეთესო მაგალითია. აქ უმდიდრესი ეთნოგრაფიული მასალის, არქეოლოგიური და ისტორიული მონაცემების საფუძველზე ამომწურავად განხილულია მინათმოქმედებასთან დაკავშირებული მატერიალური თუ სულიერი კულტურის, სოციალური და ეკონომიკური საკითხები, თითქოს უმნიშვნელო დეტალებიც კი.

ჯულიეტა გვერდს არასდროს უვლიდა თანამედროვეობის აქტუალურ პრობლემებს. რომ არაფერი ვთქვათ პროექტში - სოფელი აკურა, მონაწილეობაზე, რომელიც კახეთის სოფელ აკურის ე.წ. ახალი ყოფის შესწავლას გულისხმობდა (რუხაძე, ლეკიაშვილი, ჭყონია თბ., 1964), ამის ნათელი დადასტურებაა ნაშრომი - **„ხალხური დღესასწაულები და თანამედროვეობა“**, სადაც ჯულიეტა ხალხური დღესასწაულების და მათი ელემენტების გამოყენების პერსპექტი-

ვაზე საუბრობს და აღნიშნავს: „ცნობილია, რომ ახალი კულტურა მხოლოდ ძველის გამოყენების შედეგად იქმნება, ამიტომ არც ძველის აბსოლუტირებაა მართებული და არც მათი უარყოფა. მზრუნველობა კულტურული მემკვიდრეობისადმი დღეისათვის მნიშვნელოვანი და მთავარი ამოცანაა“ (რუხაძე 1980, 38).

კარგი იქნებოდა, რომ დღეს ჩვენი ხელოვნებისა და კულტურის მუშაკები ამ სიტყვებს ითვალისწინებდნენ.

ჯულიეტას სამეცნიერო კვლევებსა და ნაშრომებზე კიდევ ბევრის თქმა შეიძლება და ითქმება კიდევ, მაგრამ ერთი სტატია ყველაფერს ვერ მოიცავს, მხოლოდ ყურადღების გარეშე არ შეიძლება დარჩეს მისი **ეთნოგრაფიული გულანი** (თბ., 2003), რომელშიც, როგორც თავად წერს, თავმოყრილია: „სხვადასხვა ხასიათისა და სხვადასხვა დროს დაწერილი სამეცნიერო თუ პოპულარული ხასიათის წერილები, რომელთა მნიშვნელობა მარტო ეთნოგრაფიით არ შემოიფარგლება. მათ ალბათ დიალექტიკური ლექსიკის შესწავლისთვისაც აქვთ მნიშვნელობა. ვფიქრობ ეს წიგნი მომავალში სამსახურს გაუწევს ამ საკითხით დაინტერესებულ პირებს“ (რუხაძე 2003, 8). წიგნის სამეცნიერო ნაწილში, ორიგინალური დასათაურებით - **კრებულში მიმოვანტული რომ არ ეძებოთ**, წაიკითხავთ სხვადასხვა დროს სხვადასხვა გამოცემაში გამოქვეყნებულ ჯულიეტას სტატიებს. წიგნის მესამე ნაწილში კი, სახელწოდებით - **წავიკითხე თქვენი ნაშრომი**, ჯულიეტას მიერ დაწერილი რეცენზიებია. განსაკუთრებით მნიშვნელოვნად მიმაჩნია წიგნის პირველი ნაწილი **რაც მიიქვამს**, რომელშიც გარდაცვლილი კოლეგების, ახლობლების, ეთნოლოგების და იმ პირებისაც რომელთაც რაიმე შეხება ჰქონიათ ეთნოლოგიასთან, საოცარი სიტბოთი გამსჭვალული, მოსაგონარი სიტყვებია. ეს სიტყვები უთუოდ მათი ხსოვნის არდავინწყების საწინდარია.

ჯულიეტა რუხაძის მოღვაწეობაზე, როდესაც ვსაუბრობთ, აუცილებლად უნდა მოვიხსენიოთ მისი სამეცნიერო-პოპულარული წიგნები. თუნდაც **ვანის დღიურის ფურცლები** (თბ. 1982), რომელიც ეთნოგრაფიული და არქეოლოგიური კვლევის შედე-

გების პოპულარულად გადმოცემის შესანიშნავი მაგალითია; **ხანი - იმერეთის ხევსურეთია** (თბ., 1989), რომელშიც, დახვეწილი ქართულით, აღწერილია სოფელში შემორჩენილი უძველესი ტრადიციები მესაქონლეობის იქნება ეს თუ მეფუტკრეობის, ნაძერწი სულგუნის დამზადების თუ ახალი წლის შეხვედრის, ასევე ლეგენდა-გადმოცემები. ამ წიგნის შესახებ ზურაბ კიკნაძე იტყვის: წიგნის „ყოველმა სიტყვამ, ყოველმა წინადადებამ, ცალკე აღებულმა თუ კონტექსტში მოქცეულმა შეიძლება იმაზე მეტი გვითხრას ვიდრე ავტორს შეეძლო ეგულისხმა“ (ოჩხარი 2002, 220).

ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ეს წიგნი ბევრს აღუძრავს სურვილს შემდგომი კვლევისა. ამის დადასტურებაა ახალგაზრდა ეთნოლოგების ექსპედიცია, რომელიც 2021 წლის ზაფხულში მუშაობდა ხანში. მე ამ წიგნების შესახებ მეტს არაფერს ვიტყვი, მხოლოდ გურამ დოჩანაშვილს დავესესხები - თუ ისინი ნაკითხული არა გაქვთ „ბედნიერი ...ყოფილხართ... წინ ისეთი ბედნიერება გელით“ (დოჩანაშვილი 2003, 28).

რა არის ჯულიეტას სამეციერო მოაღვაწეობის მთავარი ხიბლი. პირველ რიგში ეთნოგრაფიული მუშაობა, ეთნოგრაფიული მასალის მოძიება. ჯულიეტა იყო იდეალური საველე მუშაკი. აი, რას წერს თინა ოჩიაური: „ეთნოგრაფიული მასალის მოძიება არის საკმაოდ რთული პროცესი; საქმე გაქვს ადამიანთან, ცოცხალ არსებასთან. ასეთივე შეგზვდება და ისეთივე, მოგატყუებს კიდეც, მართალსაც გეტყვით, შეიძლება საერთოდ მოგიშოროთ თავიდან, ათასნაირი ადამიანი გხვდება, მთავარია, როგორმე გამოწახო საერთო ენა, დაამყარო კონტაქტი და სწორედ აი ეს უნარი, ჭარბად ჰქონდა და აქვს ქ-ნ ჯულიეტას მინიჭებული ბუნებისაგან და იმ წვრთნისაგან, რომელიც მან ჩვენი მასწავლებლების ხელში გაიარა“ (რუხაძე 2007, 25).

მე, პირადად, ჯულიეტას გვერდზე მომინია მუშაობა ქვემო ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთში. ერთხელ სწორედ თინა ოჩიაურთან ერთად, ეთნოგრაფიული ატლასისათვის მასალის შესაგროვებლად. ჯულიეტას მუშაობა მთხრობელთან ნამდვილი ხელოვნება

იყო - ან როგორ იწყებდა გამოკითხვას, როგორ მიიყვანდა იგი მთხრობელს მისთვის საინტერესო საკითხებამდე. მხოლოდ მე კი არა ჩემი შვილებიც, ჯერ კიდევ სკოლის მონაფეები, სამცხე-ჯავახეთში მონუსხული უყურებდნენ და უსმენდნენ ჯულიეტას მთხრობელთან მუშაობის პროცესს. სწორედ ამ მივლინებაში ახლდა თან ჯულიეტას მისი უსაყვარლესი თამუნა, პირველი შვილი-შვილი, რომლის საოცრად საინტერესო დღიური ამშვენებს ცოცხალი ისტორიების ერთ-ერთ ტომს.

სულ რომ არაფერი გაეკეთებინა ჯულიეტა რუხაძეს, მისი სახელის უკვდავსაყოფად ცოცხალი ისტორიების თერთმეტ-ტომეულიც იკმარებდა, რომლის გამოცემას უნდა ვუმაღლოდეთ, ჯულიეტას ქალიშვილს ნუნუ ბენდუქიძეს და მის კოლეგასა და მეგობარს თამილა ცაგარეიშვილს. ამ ტომეულში, რომელიც შესანიშნავად არის ილუსტრირებული მხატვარ კოტე სულაბერიძის მიერ, ასახულია საქართველოს თითქმის ყველა კუთხეში მოძიებული ეთნოგრაფიული მასალა, რომელიც გიორგი ჩიტაიას საველე მეთოდის საფუძველზე არის შეკრებილი. ნაწილში გამოქვეყნებულია ასევე მასალის პირველადი ინტერპრეტაცია, ანგარიშის თუ წინასწარი შედეგების სახით და შემდეგ იწყება უკვე განზოგადება, რომლის შედეგად იქმნება ზემოხსენებული სამეცნიერო ნაშრომები. ეთნოლოგების ასეთი მუშაობის მეთოდი ცნობილია, სწორედ ამაზე ლაპარაკობს გ. ჩიტაია, როდესაც ეთნოგრაფიული და ეთნოლოგიური კვლევის განსხვავებულობაზე მსჯელობს. ჯულიეტა კი ამას თვალნათლივ წარმოაჩენს და ამით ახალგაზრდებს აზიარებს, საბჭოთა პერიოდში, ეთნოგრაფებად წოდებული ქართველი ეთნოლოგების მუშაობის სტილს.

ეთნოგრაფიული მასალა, რომელიც დაუნჯებულია თერთმეტტომეულში უაღერესად მნიშვნელოვანია, იგი შემოუნახავს ინფორმაციას მომავალ თაობას მრავალი გამქრალი ტრადიციის შესახებ. თუ არა დიდი სიყვარული თავისი საქმისა ჯულიეტა ასეთი მასალის მოძიებას ნამდვილად ვერ შეძლებდა. წლების შემდეგ ჯულიეტა დაწერს: „დღევანდელი გადასახედიდან არ ვნანობ იმ

ნლებს, რომ მუხლჩაუხრელი შრომით გადავიტანეთ, იმ უმძიმეს საველე პირობებს, რომელშიც გვიხდებოდა მუშაობა და თავიდან რომ შემექდლოს ცხოვრების დაწყება, უყოყმანოდ ისევ ამ გზას ავირჩევდი. განა ხალხური სიბრძნეც ამაზე არ მეტყველებს? თუ გინდა ცხოვრებას აზრი ჰქონდეს, ერთი მძიმე ქვა მაინც უნდა გაიტანო ლელოზეო“ (რუხაძე 2010, 5). ასეთი თავდაუზოგავი მუშაობის სტიმული კი მისივე სიტყვებით, ყოფილა - „უპირველესად, სამაგალითო ზნეობრივი ფასეულობები, მაღალი მოქალაქეობრივი შეგნება, შრომისა და შემოქმედების სიყვარული“ (რუხაძე 2010, 4), რასაც ჯულიეტას მისი მასწავლებლები უნრგავდნენ.

დღეს, აქტიური გლობალიზაციის ხანაში, როდესაც დავინწყებას ეძლევა ეროვნული ტრადიციები, **ცოცხალ ისტორიებს** განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება და იგი უთუოდ დაიკავებს, და ვფიქრობ, რომ უკვე დაიკავა, სათანადო ადგილი ეთნოლოგიური ლიტერატურის ოქროს ფონდში.

ჯულიეტას საქმიანობა მხოლოდ სამეცნიერო კვლევით არ ამოიწურება. ალბათ, ვერ მოვახერხებ მისი საზოგადოებრივი საქმიანობის სრულყოფილ ანალიზს, ჩამოთვლასაც კი, ვიტყვი მხოლოდ, რომ ჯულიეტას უდიდესი დამსახურება აქვს ქართული ეთნოლოგიური მეცნიერების წინაშე. უდიდესია ჯულიეტას ღვანწლი ივანე ჯავახიშვილის ინიციატივით შეკრებილი შინამრეწველობის მასალების გამოცემაში, ეთნოგრაფიულ ატლასზე მუშაობის ორგანიზებასა და გამოცემაში, ალექსი ოჩიაურის, ნათელა ბალიაურის შესანიშნავი ეთნოგრაფიული მასალების წიგნად გამოცემაში, რომ არა ჯულიეტა დღის სინათლეს ვერ იხილავდა ვ. ბარდაველიძის **ქართველი ხალხის სულიერი ყოფა და კულტურა, პროგრამა-კითხვარი** (თბ., 1988), **ფაფალა გარდაფხაძე-ქიქოძის ქართული ხალხური დღრესასწაულები (რაჭა-ლეჩხუმი)** (თბ.,1995), **ვერა ბარდაველიძის დღიური ივრის ფშავლებში (დღიური)** (თბ.2003), **ეთნოგრაფია/ეთნოლოგიური ლიტერატურის ანოტირებული ბიბლიოგრაფია** (თბ.,2004), რომელიც ყველა ეთნოლოგის, და არა მხოლოდ, სამაგიდო წიგნია, მეტად საინტერესო კრებული

- **ოჩხარი** (თბ., 2002), რომ არა ჯულიეტა, ჩვენი საზოგადოება ვერ გაეცნობოდა არაჩვეულებრივად საინტერესო მხატვრის ნინო ბრაილაშვილის ეთნოგრაფიული ჩანახატების შესანიშნავ ალბომს: **„ასეთი მახსოვს საქართველო“** (თბ.1990), რომ არა ჯულიეტა, ალბათ ასე მონესრიგებული არ იქნებოდა ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის ეთნოგრაფიული არქივი და კიდევ სხვა მრავალი, რომელთა ჩამოთვლა შორს წაგვიყვანდა.

ჯულიეტა ისეთი ადამიანების რიცხვს ეკუთვნოდა, რომლებიც არასდროს ივიწყებენ ახლობლებსა და მეგობრებს, განსაკუთრებულ პატივს მიაგებენ ადამიანებს, რომლებმაც მათ ცხოვრებაში მნიშვნელოვანი როლი ითამაშეს. ასეთები კი, პირველ რიგში, ჯულიეტას მასწავლებლები ვერა ბარდაველიძე და გიორგი ჩიტაია იყვნენ. ეს პატივისცემა ასახულია წიგნებში **შტრიხები აკადგ. ჩიტაიას ცხოვრებიდან** (თბ.,1993) და **ვერა ბარდაველიძე** (თბ., 1988), რომლის თანავტორი მისი მეგობარი თინა ოჩიაურია. ნაცნობ-მეგობრებს კი ეძღვნება მისი მოგონებების წიგნი (თბ.2008).

როდესაც ჯულიეტას ცხოვრებასა და მოღვაწეობაზე წერ არ შეიძლება არ ახსენო მისი ოჯახის წევრები, მისი ახლობლებისა და მეგობრების ფართო წრე. ბატონი ავთანდილი, ჯულიეტას მეუღლე, რომელთანაც ურთიერთობის პატივი მეც მერგო, ეს უგანათლებულესი პიროვნება, ბიბლიოფილი, იუმორის გრძნობით აღსავსე, ჯულიეტას და - ქალბატონი ელენე, უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკის ერთგული თანამშრომელი, უალრესად სათუთი და მოსიყვარულე ადამიანი. ჯულიეტას მშობლები, რომელთაც მე პირადად არ ვიცნობდი და, რომელთაც ასე ხშირად და სიყვარულით იგონებდა ჯულიეტა, და ბოლოს ჯულიეტას შესანიშნავი შვილები ნუნუ და კახა, ნამდვილი მოქალაქეები, ამ სიტყვის საუკეთესო გაგებით, ჯულიეტას შვილიშვილები თამუნა და გიორგი, მისი შვილიშვილისშვილები და მათი შვილები. სამწუხაროდ, წარსულ დროში უნდა მოვიხსენიო კახა - ჯულიეტას ვაჟი და თამუნა - ჯულიეტას შვილიშვილი, რომლის დაკარგვის სიმწარე ჯულიეტამ ხანდაზნულობაში იგემა, მაგრამ მას თავისი მწუხარებით არავინ

შეუნუხებია. ჯულიეტა ლხინის, სიხარულის გაზიარებას სხვისთვის არ ერიდებოდა, საკუთარ მწუხარებასა და უბედურებას კი მხოლოდ თავად უმკლავდებოდა. არ შემოძლია არ გავიხსენო ერთი ეპიზოდი, რომელიც ნუნუს შეიძლება არც კი ახსოვს. ერთხელ ჩვეულებრივი საუბრის დროს ნუნუმ ჩაილაპარაკა, მე და კახას ჩვენი მშობლები ყოველ საღამოს გვეკითხებოდნენ – აბა შენ დღეს ვის რა არგეო. ილია ჭავჭავაძის ეს პერეფრაზი ასახავს ამ ოჯახის ზნეობრივ კოდებს, სიკეთის ქმნასა და ქვეყნისთვის თუ ადამიანებისთვის სასარგებლო საქმიანობას. ჯულიეტას ოჯახი სხვისთვის არაფერს იშურებდა, არც თუ იშვიათად საკუთარი კეთილდღეობის ხარჯზე.

არ შეიძლება ჯულიეტაზე ილაპარაკო და არ გაიხსენო მისი უახლოესი მეგობრები: თინა ყაუხჩიშვილი, ნანა ხაზარაძე, ნანული აბესაძე, თალიკო თოფურია, ილია ჭყონია, ანდრო ლეკიაშვილი... და, რა თქმა უნდა, მისი კოლეგა და უახლოესი ადამიანი თინა ოჩიაური, რომლის კაფიები ჯულიეტას სთუთად აქვს შენახული. ერთ-ერთი კაფია ზუსტად ასახავს ჯულიეტას საქმიანობას:

„საქმისთვის თავის მობმა და ძნელ გასატანი ლელო
შენი სტიქია იყო და უნდა გააგრძელო,
რაც საქმე გიკეთებია მოყვასისათვის დაღლილს,
რკინის ქალამნით გივლია ქვეყნის მთასა და ბარში.
ცოცხლის და მკვდრების გაკითხვით გამორჩეულო სხვაში,
მტკიცე საყრდენად დარჩები ეთნოგრაფიის დარგში.“ (რუხაძე 2007, 98)

მართლაც მტკიცე საყრდენი იყო და ახლაც დარჩება ჯულიეტა ეთნოგრაფიის ახლა კი ეთნოლოგიის დარგში. ამას მისი სამეცნიერო მოღვაწეობა, შესანიშნავი მონოგრაფიები, სამეცნიერო პოპულარული წიგნები, თუ არაერთხელ ნახსენები **ცოცხალი ისტორიები** განაპირობებს. საყრდენად დარჩება ჯულიეტა თავისი უშურველი შრომისა და ზრუნვისათვის ეთნოლოგიური მეცნიერების განვითარებისათვის ჩვენს ქვეყანაში.

და მაინც როგორი იყო ჯულიეტა, ამ კითხვის დასმისას არ

შეიძლება გვერდი აუარო ჯულიეტას დიდი მასწავლებლის გიორგი ჩიტაიას სიტყვებს: „ჯულიეტა რუხაძემ სამეცნიერო - კვლევითი მუშაობის მნიშვნელოვანი გზა განვლო, რომელიც ჯერ კიდევ სტუდენტობის მერხიდან დაიწყო. მან ჩვენი ყურადღება უნივერსიტეტში სწავლის პირველი კურსიდანვე მიიპყრო - ნიჭიერებით, ენერგიულობითა და შრომისმოყვარეობით. მისი პირველი დამოუკიდებლად შესრულებული თემები იმთავითვე დადებითად შეფასდა, რადგან ამ ნაშრომებში უკვე იგრძნობოდა მეცნიერული ალლო, კეთილსინდისიერი და სეროიზული დამოკიდებულება სავსე მუშაობის მიმართ, რომელიც ბოლო დრომდე შემორჩა და სათანადო შედეგიც გამოიღო [...] ინსტიტუტში ჯ. რუხაძე მოვიდა მაშინ, როდესაც ეთნოგრაფთა პირველი თაობა უკვე იმკიდა თავისი მუშაობის ნაყოფს. ეს იყო ძიების და დაუზოგავად მუშაობის, უმცირესი კოლექტივით, დიდ საქმეს შეჭიდების წლები“ (ოჩხარი, 2002, 9).

მასწავლებლის ამ შესანიშნავ დახასიათებაში ჯულიეტას სამეცნიერო პოტენციალზეა აქცენტი გაკეთებული. მაგრამ როგორი იყო მისი პიროვნული თვისებები. ჯულიეტა იყო საოცრად კეთილი, მეგობრების და საერთოდ ადამიანების მოყვარული, მზრუნველი, გვერდში ამომდგომი, ჭირისა და ლხინის გამზიარებელი. მონეს-რიგებული და მაღალი პასუხისმგებლობის მქონე. იმავდროულად ჯულიეტა იყო პრინციპული, პირში მთქმელი, აკარგიანი, მართალი ადამიანი. მუდამ იცოდი, რომ იგი თავის სათქმელს, შენთვის უსიამოვნოსაც, კი პირში გეტყოდა, არ მოგერიდებოდა, მაგრამ ისიც იცოდი რომ მისი ნათქვამი შენ წინ არასდროს დაგხვედებოდა.

დაბოლოს რა იყო მისი მთავარი პიროვნული თვისება, ეგებ ის რასაც ახლა მოგახსენებთ. ეგებ ის რამაც „შეძრა“ ჯულიეტას და ჩემი საერთო მეგობარი, გამორჩეული პიროვნება და მეცნიერი, მიხეილ ქურდიანი, რომელიც სამწუხაროდ დღეს ჩვენ გვერდით აღარ არის. იგი წერს: ჯულიეტას „ბ-ნ გიორგისთან ერთად, დაუნერია ბატონ შალვა ინალიფასადმი მიძღვნილი წერილი, როცა მას 70 შეუსრულდა [...] 2002 წლის 18 აგვისტოს გამდლისწყაროში

მყოფმა ქ-მა ჯულიეტამ მისი და ბ-ნი გიორგის (გიორგი ჩიტაიას, ნ.მ.) მიერ დაწერილ ამ წერილს გაუკეთა პატარა მინაწერი და ამ მინაწერში ის წერს, რომ ქართველებისა და აფხაზების ომში, მე ვიტყვოდი ქართველებისა და რუსეთის ომში აფხაზეთისათვის, მომკვდარა შესანიშნავი შვილი ბ-ნ შალვასი. მიუსამძიმრა მას და თქვა, რომ არ შეიძლება ეთიკური პრინციპების დარღვევა და, რომ ადრე თუ გვიან, რწმენა მეგობრობისა და სიყვარული ჩვენ ისევ დაგვაძლევინებს გათიშულობას. როცა ეს ნავიკითხე თავზარი დამეცა, რადგან ამდენი წელია ვიცნობ ქ-ნ ჯულიეტას და არ ვიცოდი, რომ [...] ის მოყმის დედა ყოფილა, რადგან მას შეუძლია ნავიდეს და ვეფხვის დედას უთხრას სამძიმარი. ქ-ნ ჯულიეტა, მე ამან შემძრა. მე თქვენი მადლობელი ვარ. ჩემს ცხოვრებაში მე ეს მეყოფა. იმიტომ, რომ მე იქ ვომობდი [...] მაგრამ მე ყოველთვის ვფიქრობდი იმაზე, რომ აუცილებლად იქნებოდა თუნდაც ერთი, აი იმ ვეფხვებთან მეომარი მოყმის გამზრდელი დედა საქართველოში და ერთი ვეფხვის დედა აფხაზების მხარეს. და მე ბედნიერი ვარ [...]. როცა ეს ნავიკითხე, ისეთი ამაღლებული გრძობა გამიჩნდა, როგორც ამ ბოლო დროს არ მქონია... ჩვენ, ქ-ნო ჯულიეტა, თქვენი მინაწერიც გვეყოფა იმის საბუთად, რომ ვთქვათ: ჩვენ არ ვართ ის ხალხი, რომელსაც ვეფხვისა და მოყმის ბრძოლაში ვეფხვის დედა და მისი მოკლული შვილი დაგვაავინყდეს“ (რუხაძე 2007, 104). ალბათ სწორედ ეს იყო ჯულიეტას მთავარი პიროვნული თვისება სიყვარულის უნარი, სიყვარულის, რომელსაც მოყვასთან ერთად, მტერსაც უწილადებდა, რასაც მისი სიტყვებიც ადასტურებს: „ცხოვრების წესი ასეთია: წლები მიქრის, ახლობლები, შეუცვლელი ადამიანები თანდათან გვაკლდებიან... რჩება დიდი გულისტკივილი, ტკბილ-მწარე მოგონებები, მაგრამ სიცოცხლე მაინც გრძელდება, ხე სიცოცხლისა ჩამოტეხილი ტოტების ნაცვლად ახალ-ახალ გამონაყარებს იღებს... მინდა ვუსურვო ყველა ჩემს ახლობელს ჯანმრთელობა, სულის სიმხნევე, დიდი ხნის სიცოცხლე, სამეცნიერო, შემოქმედებითი, პირადი წარმატებები, - უბრალოდ ადამიანური ბედნიერება. კიდევ ერთ

სურვილს გაგანდობთ არასოდეს გამწვანებია ინტერესი, უფრო ღრმად ჩაწვდომოდი „სიცოცხლის ხის“ სამეცნიერო პრობლემატიკას. მიუხედავად ჩემი ასაკისა, კიდევ მაქვს სურვილი, მოვამზადო გამოსაცემად წიგნი „სიცოცხლის ხე“, რომელშიც შევეცდები მთელი ჩემი მოღვაწეობა შევაჯამო“ (რუხაძე 2008, 4).

დასანანია, რომ ჯუღიეტას უკანასკნელი სურვილის ასრულება არ დასცალდა. ჯუღიეტა რუხაძე 2012 წლის 25 ოქტომბერს გარდაიცვალა

დამონმებული ლიტერატურა:

დოჩანაშვილი 2003 - დოჩანაშვილი გ. მოთხრობები ტ. III, თბ.
რუხაძე 1964 - რუხაძე ჯ., ლეკიაშვილი ა., ქყონია ი. სოფელი აკურა (ეთნოგრაფიული მიმოხილვა), თბ.

ოჩხარი 2002 - ოჩხარი, ჯუღიეტა რუხაძისადმი მიძღვნილი ეთნოლოგიური, ისტორიული და ფილოლოგიური ძიებანი, თბ.

რუხაძე 2003 - რუხაძე ჯ. ეთნოგრაფიული გულანი, თბ.

რუხაძე 2008 - რუხაძე ჯ. მოგონებები, თბ.

რუხაძე 1993 - რუხაძე ჯ. შტრიხები აკადემიკოს გიორგი ჩიტაიას პორტრეტისათვის, თბ.

რუხაძე 2017 - რუხაძე ჯ. ცოცხალი ისტორიები, ეთნოგრაფიული ჩანაწერები, სამცხე-ჯავახეთი, თბ.

რუხაძე 2010 - რუხაძე ჯ. ცოცხალი ისტორიები, ქართლი I, თბ.

რუხაძე 1980 - რუხაძე ჯ. ხალხური დღესასწაულები და თანამედროვეობა, თბ.

ჯუღიეტა რუხაძე - 85 1999 - ჯუღიეტა რუხაძე - 85, ბუნების ძალთა აღორძინების დღესასწაული საქართველოში, განხილვა-პრეზენტაცია 1999 წლის 9 დეკემბერი, თბ.

JULIET RUKHADZE - LIFE AND WORK

The eminent Georgian ethnologist Juliet Rukhadze played an important role in the establishment and development of ethnology in Georgia. She has selflessly served this field of science for decades. Juliet Rukhadze was born in 1921 in the family of a medical worker in Poti (the west Georgia), after graduating from school, she continued her studies at the University. Since 1945 she worked at Ivane Javakhishvili Institute of Archeology, History and Ethnography (then Institute of History and Ethnology). At the Institute her career covers all stages of the scientific career - from junior researcher to the Head of the department. The topic of Juliet Rukhadze's first dissertation, which she defended in 1955, was the folk holiday - Berikaoba – Keenoba. The work was published under the auspices of Unesco, in the form of a popular science book, in Georgian, Russian and English, entitled - Georgian Folk Holiday. The work was awarded the first prize at the International Book Festival in Chile. It was published as a scientific monograph only in 1999, and in 2001 it was awarded the prize of Academician Simon Janashia. In 1976 was published the monograph, Folk Agriculture in Western Georgia, on the basis of which in 1986 Juliet Rukhadze was awarded the degree of the Doctor of Historical Sciences. Juliet Rukhadze is the author of a number of popular science books, and the greatest merit of her work is in gathering ethnographic field data, which later were issued in eleven volumes - entitled Living Stories.

Owing to her public activity, a series of important books and albums were published. Among them V. Bardavelidze's Spiritual Life and Culture of the Georgian People, Program-Questionnaire (Tbilisi, 1988), V. Bardavelidze's Ivris Pshavlebi (A Diary) (Tbilisi,

2003), Annotated Bibliography of Ethnographic/Ethnological Literature (Tbilisi, 2004), Nino Brailashvili's (a remarkable Georgian painter's) album under the title: «I remember Georgia as such» (Tbilisi 1990), etc. Juliet Rukhadze did a lot for the reorganization and rearrangement of the Ethnographic Archive of the Institute. She was a remarkable field worker, an outstanding scholar and a kind and loving person.

Juliet Rukhadze died on October 25 2012.